

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ Μ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΦΙΛΟΘΕΗΣ 19. — Τηλ. 227-689 | 1 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1963 | ΑΡΙΘ. 19

ΧΡΕΟΣ ΜΑΣ ΙΕΡΩΤΑΤΟΝ

Συνεχίζουσα τὰ Ὁρθόδοξα Χριστιανικά της παλαιήματα, συνῆλθε καὶ πάλιν κατ' αὐτάς, εἰς τὴν τακτὴν της συνεδρίας, ἡ σепτὴ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Πολλὰ εἶναι τὰ ἀπὸ τῆς τελευταίας της συνόδου συντελεσθέντα. Πολλὰ αἱ ἀναφανεῖσαι νεφώσεις. Καὶ πολλὰ αἱ δυσχέρειαι. Κορδακίζομένη ἢ ἀσέβεια καὶ προσωπιδοφορῶν ὁ ἀθεϊσμός, ἀπετόλμησαν νὰ ψεύσουν, μὲ τὰς ὀζώδεις καὶ βαναύσους των χεῖρας, τὴν πνευματικὴν καὶ θρησκευτικὴν μας ζωὴν. Καὶ ψυχίον πρὸς ψυχίον ἰταμῶς προσφερομένη, ἐπερίσσευσεν ἢ προσφορά ἐμετικῆς πνευματικῆς ἐστίασεως πρὸς τὸν γνησίως θρησκευόμενον λαὸν μας. Καὶ—ἄγνωστον πῶς—ἐπελέγει ἡ χώρα μας ὡς τόπος ἐπιδεικτικῆς συγκεντρώσεως τῶν Ἰεχωβάδων καὶ τῶν Τεκτόνων. Ἄλλὰ τὴν ὑπουλον ἐπιδρομὴν ἀντεμετώπισεν, ἄγρυπνος καὶ πανσθενής, ἡ εὐσέβεια τοῦ λαοῦ μας. Καὶ ὑπὸ τὴν πολιὰν καὶ ἀγωνιστικὴν Ἠγεσίαν τοῦ Προκαθημένου τῆς Ἐκκλησίας μας, τοῦ ἀπὸ Φιλίππων Χρυσοστόμου—οὗ Κύριος πληθύνει τὰς ἡμέρας—διελύθησαν, ὡς ἀνεμώλιος καὶ κοῦφος πλαταγισμὸς κύματος ἐπὶ βράχου, αἱ ὑπουλοι συγκεντρώσεις.

*

Δυσχερεῖς ἀληθῶς εἶναι αἱ ἡμέραι τὰς ὁποίας διερχόμεθα. Καὶ πολὺς ὁ περὶ ἡμᾶς σάλος, ἀπὸ πάσης πλευρᾶς. Ἡ ἐπιστήμη, ἀδέσμευτος ἠθικῶν περιορισμῶν καὶ ἀυξάνουσα συνεχῶς τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν λαβὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῶν φυσικῶν δυνάμεων, ἐπολλαπλασίασε καὶ πολλαπλασιάζει συνεχῶς τὰς ἀνέσεις του καὶ τὴν εὐημερίαν του. Ἄλλὰ ταυτοχρόνως τὸν ὥπλισεν μὲ ἱλιγ-

γιάδεις δυνάμεις καταστροφῆς, ποὺ ἀπειλοῦν νὰ ἐξαφανίσουν, ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν, κάθε ἴχνος ζωῆς ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς Γῆς. Καὶ ἔμφοβος ἀπὸ τὰς ἐπιστημονικὰς του ἐπιτεύξεις, συναισθάνεται, ὅτι ὑπερέβη ἴσως τὰ ὅρια τῆς φύσεώς του. Καὶ βλέπει περιδεής, ὅτι αἱ διαδοχικαὶ του ἐφευρέσεις καὶ ἡ ἐξέλιξις τῆς τεχνικῆς προόδου τὸν ὠδήγησαν ἕως τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου τῆς αὐτοκαταστροφῆς!

*

Ἀντιλαμβάνεται, ὅτι ἂν δὲν χαλιναγωγῆσῃ ἐγκαίρως τὴν ἀσυγκράτητον καὶ πυρετώδη δραστηριότητά του ὑπὸ τὸν ἀδελφοκτόνον ἀστερισμὸν τοῦ Κάϊν, ὑπὸ τὸν ὁποῖον περιπατεῖ, καὶ τεθῆ εἰς ἐνέργειαν ὁ τρομακτικὸς μηχανισμὸς τῆς ἀτομοβόμβας, ὁ ὄλεθρος εἶναι ἐγγύς, καὶ ὅτι ὀριστικὴ θὰ εἶναι ἡ δύσις τοῦ πολιτισμοῦ, τὸν ὁποῖον μὲ τόσους μόχθους ἐδημιούργησε. Καὶ ἀνακρούει πρῦμαν, ἀντιλαμβανόμενος πλέον σαφῶς, ὅτι ἡ λύσις τῶν συγχρόνων προβλημάτων δὲν εἶναι κατορθωτὴ ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην καὶ ἀπὸ τὴν γνῶσιν. Καὶ ὅτι ἡ ἀμοιβαία κατανόησις, ἡ εἰρηνικὴ συμβίωσις καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιον τοῦ κόσμου. Ἐπαληθεύουν τοιουτοτρόπως, εἰς τοὺς καιροὺς μας αὐτοὺς, αἱ πρόσφατοι προβλέψεις τοῦ Τόυνμπε, ὅτι ἡ ἀνθρωπότης θὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν θρησκευτικὴν ζωὴν. Καὶ ὅτι τοὺς χαλαρωθέντας ὑπὸ τῆς χρησιμοθηρίας καὶ ὠφελιμοθηρίας κοινωνικοὺς θεσμοὺς θ' ἀντιροπήσουν καὶ θὰ στηρίξουν καὶ πάλιν τὸ ἠθικὸν χρέος καὶ τὰ ἠθικὰ κριτήρια, ποὺ ἐκινδύνευσαν ν' ἀποσβεσθοῦν, ὑπὸ τὰς φθοροποιούς ἐπιδράσεις τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ,

τῆς Φροῦνδιακῆς ἀβαθοῦς ἐπιστημονολογίας, τοῦ ὑπαρξισμοῦ καὶ ἄλλων φρούδων θεωριῶν.

*

Ὑπὸ τὰς ἐπιδράσεις αὐτάς, καὶ ὑπὸ τὰς συνεχεῖς ἀφ' ἑτέρου προκλήσεις τοῦ Κομμουνισμοῦ καὶ τοῦ ἀντιδυτικοῦ Ἐθνικισμοῦ τῶν νέων ἀσιατικῶν καὶ ἀφρικανικῶν λαῶν, ποὺ ἀνεπήδησαν, ὀρμητικοὶ καὶ σφριγώδεις, εἰς τὴν ἱστορικὴν κονίστραν, ἐδημιουργήθη εὐρεῖα Οἰκουμενικὴ κίνησις, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν χαλάρωσιν τῶν ἀντιθέσεων καὶ εἰς τὴν ἐμπέδωσιν εἰς τὸν κόσμον τῆς εἰρήνης, ποὺ δὲν ἔπαυσε νὰ ζῆ εἰς τὰ βάθη τῶν καρδιῶν, ὡς ἀνέφικτον τρισευγενικὸν ἰδεῶδες. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε καὶ ἡ φοβερὰ ἐμπειρία τῶν δύο παγκοσμίων πολέμων, μὲ τὰς καταστροφὰς τὰς ὁποίας προεκάλεσε. Καὶ τοιοῦτοτρόπως τὴν περίοδον «τῶν ἀντιμαχομένων καὶ ἀλληλομισουμένων Κρατῶν», διαδέχονται ὁσημέραι νέαι μορφαὶ οἰκουμενικῆς συνεργασίας, καὶ διάφορα προγράμματα παροχῆς παντοειδοῦς βοήθειας πρὸς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας εἰς ὅλας τὰς περιοχὰς τοῦ κόσμου. Καὶ σφυρηλατοῦνται τοιοῦτοτρόπως ὁλοὲν καὶ νέοι ἰσχυροὶ δεσμοὶ ἀμοιβαίας κατανοήσεως καὶ ἀλληλεγγύης μεταξὺ τῶν διαφόρων λαῶν.

*

Ἀπότοκος τῆς εὐρυτέρας αὐτῆς κινήσεως εἶναι ὁ Οἰκουμενισμός, ὁ ἀναπτυχθεὶς ἀπὸ τινων ἐτῶν εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῶν Διαμαρτυρομένων τὸ πρῶτον. Καὶ βεβαίως πᾶν ἄλλο ἢ εὐχερῆς εἶναι ἡ ἐπισκόπησις ὁλοκλήρου τοῦ παγκοσμίου πεδίου τῶν νέων ἀντιφυγοκεντρικῶν δυνάμεων τοῦ σημερινοῦ κόσμου. Ἀλλὰ εἶναι βέβαιον, ὅτι ἐκ τῆς τάσεως αὐτῆς ἀπέρρευσε τὸ λεγόμενον «Οἰκουμενικὸν Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν», τὸ ὁποῖον τόσον ἐκθύμως ὑπεστήριξεν ὁ αἰμνηστος Ντάλλες. Καὶ εἶναι ἐκδηλον καὶ προφανές, ὅτι ἡ παλαιὰ καὶ βιαία ἐχθρότης, ποὺ ὑφίστατο ἄλλοτε μεταξὺ Καθολικισμοῦ καὶ Προτεστάντισμοῦ ἀτονεῖ ὁσημέραι. Ἐκ τῆς κινήσεως δὲ ἀσφαλῶς αὐτῆς πηγάζουν καὶ αἱ νέαι τάσεις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἔνωσιν τῆς Χριστιανωσύνης, ἐντὸς τῶν γνωρίμων Καισαρικῶν τῆς ἐπιδιώξεων.

Καὶ οὐδεὶς βεβαίως ἀρνεῖται, ὅτι πρέπει νὰ καταβάλληται συνεχῆς προσπάθεια διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων, τῶν Καθολικῶν καὶ τῶν Προτεστάντων. Ἡ πρόκλησις ἄλλως τε τῆς ἀθεϊστικῆς κομμουνιστικῆς ἰδεολογίας ὑφίσταται πάντοτε. Καὶ οὐδένα πρέπει νὰ διαφεύγη, ὅτι τὸ κομμουνιστικὸν καθεστῶς ἀδυνατεῖ ἐν τῇ πραγματικότητι νὰ δεχθῆ οἰανδήποτε θρησκείαν καὶ οἰανδήποτε πίστιν κραταιότεραν τῆς κομμουνιστικῆς ἰδεολογίας....

*

Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ θέσις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀπέναντι τῶν τάσεων αὐτῶν; Ἴδου τὸ φλέγον ζήτημα, τὸ ὁποῖον θ' ἀπασχολήσῃ κυρίως τὸν θεοσύλλεκτον σύλλογον τῆς σεπτῆς Ἱεραρχίας μας, ἡ ὁποία οὐδέποτε ἔπαυσε διακατεχομένη ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν ἔφεσιν μιᾶς πνευματικῆς συναδελφώσεως, διὰ τῆς ἀναδρομῆς εἰς τὰς ἀκηράτους πηγὰς τῶν πρώτων ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Καὶ ὅτι ἡ ὁδὸς αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη ὀρθή, καταδείκνυται σαφῶς ἀπὸ τὴν ὁλοὲν αὐξοῦσαν ἐπιτυχίαν, τὴν ὁποίαν σημειώνει τὸ πνεῦμα τῆς νεο-Ὀρθοδοξίας. Διότι συνεχεῖς εἶναι αἱ ἐπιστροφὰι κορυφαίων διανοουμένων πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν παράδοσιν, ἣτις διεφύλαξε καὶ τὸ δόγμα, καὶ τὸ ἦθος καὶ τὴν λατρείαν τῆς ἀρχαίας ἡνωμένης Ἐκκλησίας, ὡς ἡ πρόσφατος χειροτονία τοῦ Βιργιλίου Γηκουργεῖου, τὴν ὁποίαν ἐξῆρεν δικαίως τὸ θρησκευτικὸν περιοδικὸν «Ζωή».

*

Χαρακτηριστικὸν τῆς ἐποχῆς μας ἀποτελεῖ «ἡ νοσταλγία τοῦ ὀρθολογιστικοῦ κόσμου» πρὸς τὴν ἀνόθευτον ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας μας. Καὶ χρέος μας ἱερώτατον εἶναι νὰ προστατεύσωμεν ἀπὸ οἰασδήποτε ἀντιδρόμους ἐπιρροὰς τὴν Ἑλληνοχριστιανικὴν μας παράδοσιν, τὴν κατάφορτον ἀπὸ πνευματικὰ μῦρα καὶ ἄνθη. Καὶ ἡ ὁποία, μὲ τὸ πῦρ τῆς Εὐαγγελικῆς ἀληθείας καὶ μὲ τὸ ἄρωμα τοῦ ἑλληνικοῦ στοχασμοῦ, ἀνέπλασε καὶ ἐζωοποίησε τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Καὶ θ' ἀναδημιουργήσῃ ἀσφαλῶς καὶ τὸν νεώτερον.

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Ο ΣΑΜΟΥ ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

Πρὸ τριῶν περίπου μηνῶν ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον, μετ' ἐπανειλημμένας καρδιακὰς προσβολὰς, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ τριῶν ἐτῶν παρέλυσαν βαθμηδὸν τὴν ὄλην δραστηριότητά του, καὶ ἀφ' οὗ ὀλίγας ἡμέρας ἐνωρίτερον ἐπεσφράγιζε τὸ κύκνειον ἄσμά του, μίαν ἐπιστολὴν τοῦ πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, μετὰ τὴν πίστιν τοῦ εἰς τὸ τελευταῖον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως, ἐπιφανῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Ἱεράρχης, ὁ πρῶτος Μητροπολίτης Δαρδανελλίων καὶ Λαμφάκου, ἀπὸ δὲ τοῦ 1926 Σάμου καὶ Ἱκαρίας Εἰρηνάϊος Παπαμιχαήλ. Ἐθεωρεῖτο οὗτος καὶ ἦτο ὁ κατ' ἐξοχὴν φιλόσοφος Ἱεράρχης τῆς συγχρόνου ἡμῶν Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Ἀσχολούμενος ἐπὶ μακρὸν περὶ θεολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς μελέτας, ἦτο κάτοχος, ὅσον ὀλίγοι Ἕλληνες, καὶ τῆς χριστιανικῆς φιλοσοφίας τοῦ γνωστοῦ Ρώσου φιλοσόφου τῆς Ὀρθοδοξίας Νικ. Μπερδιάγιεφ († 1948), τοῦ ὁποίου καὶ δύο κύρια ἔργα μετέφρασεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Μετὰ τῆς φιλοσοφικῆς καταρτίσεως συνεδύαζε καὶ καλὴν θεολογικὴν συγκρότησιν καὶ κατοχὴν τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως, καθὼς τὴν παρέλαβεν ἀπὸ τὴν Μεγάλῃν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν τῆς ἐποχῆς Ἰωακείμ τοῦ Γ', ἐπὶ τοῦ ὁποίου διετέλεσε καὶ Μέγας Ἀρχιδιάκονος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, τῆς δὲ παραδόσεως ταύτης τὴν σημαίαν ἐκράτησε πραγματικῶς μέχρι τελευταίας ἀναπνοῆς ὑψηλὰ διὰ τε τοῦ προφορικοῦ καὶ τοῦ γραπτοῦ λόγου. Ὡς τοιοῦτον εἶχον τὴν εὐτυχίαν νὰ τὸν γνωρίσω καὶ νὰ τὸν ζῆσω ἤδη ἀπὸ τοῦ 1930 καὶ ἐφεξῆς, ἀφ' οὗτου καὶ στενότερον συνεδέθη μετ' αὐτοῦ, ὡς στενοῦ φίλου τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Κασσανδρείας Εἰρηνάϊου, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἔλαβε καὶ ὑπερηφάνως ἔφερε, καὶ τοῦ Τραπεζοῦντος καὶ μετέπειτα Ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου. Ἐξετίμων δὲ βαθέως, ἐκτὸς τῆς προσηλωσεῶς του εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν καὶ τὴν φιλοσοφικὴν καὶ θεολογικὴν του ἐμβρίθειαν καὶ τὴν ὀξύνοϊαν καὶ εὐστροφίαν τοῦ πνεύματος καὶ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου καὶ τῆς γραφίδος καὶ τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ τὴν παρρησίαν καὶ τὴν μαχητικότητα, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐπρέπειαν, μετ' ἧς διεξῆγε τοὺς θεολογικοὺς καὶ ἐκκλησιαστικοὺς του ἀγῶνας, ἀφ' ἧς ἐποχῆς εἶχεν ἔλθει, μετ' ἄλλων ἑξὼς μητροπολιτῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, εἰς ρῆξιν πρὸς τὸν τότε Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Μελέτιον. Ἐπιφυλασσόμενος νὰ ἀφιερῶσω εἰς τὸν ἐπίλεκτον τοῦτον καὶ πράγματι ἀριστοκράτην τοῦ πνεύματος Ἱεράρχην εἰδικὸν φιλολογικὸν μνημόσυνον ἐν τῷ «Χριστιανικῷ Κοινωνικῷ Κύκλῳ», τοῦ ὁποίου τακτικὸν καὶ ἐξέχον μέλος ἐπὶ 15 ἔτη διετέλεσε, θὰ περιορισθῶ ἐνταῦθα εἰς τὴν ἐπίκαιρον ἀλλὰ σύντομον ἀνάγνωσιν τῶν τιμίων καὶ ἐνδόξων ἀγῶνων, τοὺς ὁποίους μετὰ μεγάλης δυνάμεως καὶ σοφίας καὶ ἐντόνου παλμοῦ καὶ παρρησίας, ἀλλὰ καὶ μαχητικότητος καὶ εὐπρεπειᾶς ἀνέλαβεν ὑπὲρ τῆς Ὀρθο-

ξίας εἰς τὰς σχέσεις τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν (Π.Σ.Ε.).

★

Τὸν ἀγῶνα τοῦτον, εἰς τὸν ὁποῖον ἤλθε, δυστυχῶς, νὰ θέσῃ τέρμα ἢ μακρὰ του καρδιακῆ πάθησις, τὸν ἐζήτησεν ἐκ τοῦ πλησίον καὶ θὰ παραμείνῃ οὐτὸς ἀνεξίτηλος εἰς τὴν μνήμην μου καὶ τὴν συνείδησίν μου, τὸν ἔχω ὅμως ἀνάγνωστον ἐμπρὸς μου εἰς 275 σελίδας τοῦ πρὸς τριετίας εἰς διαιώνισιν καὶ ἐπισφράγισιν τῶν ἀγῶνων τοῦ δημοσιευθέντος Α' τόμου τῆς πεντατόμου σειρᾶς τῶν «Μελετημάτων» αὐτοῦ. Ἀφορμὴν εἰς τὸν ἐν λόγω ἀγῶνα ἔδωκεν ἢ κατ' ἐντολὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου συμμετοχὴ του εἰς τὴν ἐν Ἀμστερδαμ τὸ 1948 συνελευσάν Α' Γενικὴν ἄμα καὶ ἰδρυτικὴν Συνέλευσιν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν. Πρὸς καλύτεραν κατανόησιν τῆς ἐν τῇ Συνελεύσει ταύτῃ στάσεως τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου πρέπει νὰ ληφθῇ πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι καὶ αὐτὸς ἦτο εἰς τῶν ὑπογραψάντων τὴν ἐν ἔτει 1920 ἐξαπολυθεῖσαν περίφημον πατριαρχικὴν ἐγκύκλιον «πρὸς τὰς ἀπανταχοῦ Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ», συνοδικῶν, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ τότε Τοποτηρητοῦ Δωροθέου, περὶ ἰδρύσεως «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν», κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς ἀρτισυστάτου τότε «Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν», ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἐμπράκτου ἐκδηλώσεως «φιλίας καὶ ἀγαθόφρονος διαθέσεως καὶ ἀλληλεγγύης», ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπίστευεν εἰς τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν ἀποτελεσματικότητα τοῦ συντονισμοῦ τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων ἐπὶ τοῦ πρακτικοῦ πεδίου πρὸς ἀπερίσωσιν τῆς πνευματικῆς πορείας τῆς ἱστορίας καὶ ἀποτροπὴν τῶν ὑλιστικῶν θεωριῶν, ταῦτα δὲ ἄνευ δογματικῆς ἐνώσεως, τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ἄκρως δυσχερῆ. Ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του νὰ κάμῃ ὡς οἶδον τε μᾶλλον αἰσθητὴν τὴν παρουσίαν τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν τῇ Α' ἐκείνῃ Γενικῇ Συνελεύσει τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου εἶχεν ἀποστείλει ἐγκαίρως δύο μελετήματα εἰς τὸ ἐν Γενεύῃ Γραφεῖον αὐτοῦ ἐπὶ δύο κυρίων θεμάτων τῆς, ἦτοι α) περὶ τοῦ σχεδίου τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ β) περὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν διεθνῶν σχέσεων, ἅτινα δημοσιεύονται καὶ ἐλλήνιστι ἐν τῷ μετὰ χεῖρας Α' τόμῳ τῶν Μελετημάτων τοῦ συγγραφέως. Σημειωτέον ὅτι ὁ Εἰρηνάϊος ἐχειρίζετο καλῶς τὴν Γαλλικὴν καὶ ἡδύνατο νὰ παρακολουθῇ τὰ τε δημοσιεύματα καὶ τὰς συζητήσεις τῆς Συνελεύσεως, ἂν καὶ ἡ ἐπικρατοῦσα γλῶσσα ἦτο ἡ Ἀγγλική, μεταφραζομένη ὅμως γαλλιστι καὶ γερμανιστι.

Ἦδη ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ Ἀμστερδαμ, ἐν τῇ ὁποίᾳ οἱ Ὀρθόδοξοι ἀπετελοῦμεν ἐλαχίστην μειονότητα, τοσοῦτο μᾶλλον καθ' ὅσον δὲν ἀντεπροσωπεύοντο

ἄλλαι Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἐκτὸς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῆς Ἑλλάδος, τῆς Κύπρου καὶ τῆς Ρωσικῆς διασποράς, ἀπὸ τῆς πρώτης, λέγω, ἡμέρας τῆς Συνελεύσεως καὶ δὴ ἀπὸ τῆς ἐν τῷ Καθεδρικῷ ναῷ τοῦ Ἀμστερδαμ παρελάσεως τῶν συνέδρων ἀναμῆξ καὶ δὴ καθ' ἅπλην ἀλφαβητικὴν σειρὰν τῶν ἐκπροσωπουμένων ἐκκλησιῶν καὶ ἄνευ διακρίσεως πρεσβειῶν τῶν ἐκκλησιῶν τούτων, ἦτο αἰσθητὴ ἡ μειονεκτικότης τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς ὅλους ἡμᾶς καὶ ἰδιαίτερος εἰς τὸν Εἰρηναῖον, συμπιγόμενον ἐντὸς τῆς παμπροτεσταντικῆς πανσπερμίας καὶ αἰσθανόμενον βαθύτατα, ὡς γράφει, «τετραυματισμένην τὴν ἀρχιερατικὴν τοῦ ἀξιοπρέπειαν». Ἡ δὲ στενοχωρία τοῦ αὐτῆ ἠΰξανε ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, μάλιστα α) λόγῳ τῆς θέσεως ὡς θεολογικῆς βάσεως τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν τῆς «πίστεως εἰς τὸν Χριστὸν ὡς Θεὸν καὶ Σωτῆρα» καὶ οὐχὶ τοῦ δόγματος τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὡς εἶχομεν ζητήσῃ ἡμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι καὶ τινες Λουθηρανοὶ καὶ Ἀγγλικανοί, τοῦτο δὲ πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀντιτριαδικῶν συνέδρων, β) λόγῳ τῆς ἐπισήμου δηλώσεως τοῦ Γεν. Γραμματέως, δηλ. τῆς ψυχῆς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν κ. Visser't Hooft, ὅτι τὸ Συμβούλιον τοῦτο δὲν εἶναι μὲν ἡ Una sancta (τὴν ὁποίαν δὲν εὑρίσκον εἰς οὐδεμίαν Ἐκκλησίαν), εἶναι ὅμως δυνατὸν δι' αὐτοῦ, ὅταν εὐδοκίησῃ ὁ Θεός, νὰ ἐκδηλωθῇ αὐτὴ καὶ ὅτι, «ἐὰν τὸ Συμβούλιον τοῦτο ἀρνηθῇ νὰ ἐνεργῇ ὡς ὄργανον τῆς Una sancta, δὲν δύναται νὰ ἔχη οὐδὲν μέλλον», ὁπότε, ὡς ἐπίστευεν ὁ Εἰρηναῖος, καὶ δικαίως, ἡ ἀποδοχὴ τῆς συνεργασίας τῶν Ὁρθοδόξων μετὰ τοιοῦτου Συμβουλίου θὰ ἦτο ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν πίστιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὅτι αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴν Una sancta.

Συνταχθεὶς ὁ ἀείμνηστος Ἱεράρχης ἐκθύμως μετὰ τῆς πλειονοψηφίας τῆς ὀρθοδόξου ἀντιπροσωπείας, ἥτις ἐπέμενον εἰς τὴν συνέχισιν τῆς ἐν τῷ Συνεδρίῳ τῆς Λωζάννης (1927) χαραχθείσης ὑπὸ τῶν Ὁρθοδόξων (πρωτοστατούντων τῶν ἐξ Ἑλλάδος) γραμμῆς τῆς ἀναγνώσεως καὶ καταθέσεως ἐπισήμου ὀρθοδόξου δηλώσεως ἐνώπιον τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπέστεργεν ἐπιμόνως ὁ μακαριστὸς Θυατεῖρων Γερμανὸς, προτιμήσας τὴν ἀνάγνωσιν οὐχὶ τῆς ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας τῶν Ὁρθοδόξων ἐγκριθείσης δηλώσεως, ἀλλ' ἄλλης ἰδικῆς του, ἐντελῶς ἀχρόου, δὲν ἠρκέσθη εἰς τὴν ἅμα τῇ ἐπιστροφῇ του εἰς Ἑλλάδα ὑποβολὴν ἐμπεριστατωμένης προσωπικῆς (ἐκτὸς τῆς ἐκθέσεως τῆς πλειονοψηφίας) ἐκθέσεως πρὸς τε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ἐδημοσιεύθη καὶ τότε καὶ ἐν τῷ Α' τόμῳ τῶν μνημονευθέντων Μελετημάτων του, ἀλλ' ἐξηκολούθησεν ἐπιμόνως καὶ σθεναρῶς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐπικρίνων τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα τρωτὰ τοῦ Π.Σ.Ε. καὶ καταπολεμῶν τὴν δι' ἀρχιερέων ἀντιπροσώπευσιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀντὶ τῆς ὁποίας ἐπέμενε μέχρι ἐσχάτων πρετείνων τὴν ἀποστολὴν λαϊκῶν θεολόγων ὡς παρατηρητῶν. «Ὅσον καὶ ἂν προσπαθῇ ὁ Γ.Γραμματεὺς τοῦ Π.Σ.Ε.», ὁ κ. Visser't Hooft, ἔλεγεν ὁ Εἰρηναῖος ἐν τῇ μνημονευθείσῃ ἐκθέσει του (σελ. 78), «νὰ σώσῃ

τὴν αὐτοτέλειαν τοῦ Οἴκου. Συμβουλίου (ἐννοεῖ τὸ Π.Σ.Ε.) καὶ νὰ περιορίσῃ τὸ νόημα καὶ τὰς ἀρμοδιότητας αὐτοῦ, ἵνα μὴ προσκρούσῃ πρὸς αὐτάς, ἐν τούτοις δὲν ἀποκρύπτει, ὅτι τὸ Συμβούλιον τοῦτο εἰς ὠρισμένας στιγμὰς ὀφείλει νὰ ἐκφράσῃ τὸ νόημα καὶ τὴν ἐνότητα τῆς καθ' ὅλου Ἐκκλησίας».

Περαιτέρω δὲ κάμνει τὴν ἐξῆς ἀξιοσημείωτον καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων δικαιοθεῖσαν παρατήρησιν: «Ἐὰν ἐκ λόγων περισκέψεως δὲν δύναται τὸ Συμβούλιον νὰ ἐμφανισθῇ σήμερον ὡς συντελεσμένη ἐξουσία, ἐν τούτοις ἐνυπάρχει ἐν αὐτῷ ἡ τάσις τῆς ὀλοκληρώσεως σὺν τῷ χρόνῳ τῆς ἀρμοδιότητός του ὡς κέντρον διευθύνσεως τῆς ζωῆς τῶν ἐπὶ μέρους ἐκκλησιῶν εἰς τὰς γενικὰς τῶν γραμμὰς». Ἐπίσης βαρυσήμαντος ἦτο, ὡς ἀποδεικνύεται πάλιν ἐκ τῆς περαιτέρω ἐξελίξεως, ἡ ἐξῆς παρατήρησις αὐτοῦ: «Ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ μάλιστα ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἔχει τὸ κύρος τὸ ἀπαρασάλευτον ἐντὸς τῶν ἐπὶ μέρους ἐκκλησιῶν, ἔχει τὴν ἡγεσίαν εἰς τὰ δογματικὰ καὶ γενικὰ διοικητικὰ ζητήματα. Διὰ τοῦτο θὰ ἔπρεπεν εἰς τὰς οἰκουμενικὰς ταύτας κινήσεις νὰ φέρεται μετὰ πολλῆς περισκέψεως, ἵνα μὴ ὑποστῇ μείωσιν τινὰ τὸ οἰκουμενικὸν τῆς κύρος ἐν τῷ χριστιανικῷ κόσμῳ καὶ δὴ ἐντὸς τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν». Ἄς σημειωθῇ ὅτι ἡ ἐναντι τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν ἐκκαθάρισις τῆς θέσεως τῆς Ὁρθοδοξίας δὲν περιωρίσθη εἰς τὸν Προτεσταντισμὸν, ἀλλ' ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὸν Καθολικισμὸν, τοῦ ὁποίου, ὡς καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ, δίδει ἐμπεριστατωμένην ἀνατομικὴν εἰκόνα ἐξαίρων ἅμα τὰς χαρακτηριστικὰς τῶν διαφορὰς ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξίαν. Ὁ Σάμου Εἰρηναῖος δὲν ἦτο οὔτε καθολικόφιλος οὔτε προτεσταντόφιλος, οὐδὲ ἤθελε νὰ εἶναι ἄλλο τι, παρὰ ὀρθόδοξος. Τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τῆς πολεμικῆς ταύτης, μὴ κατελήθουσης ποτὲ εἰς τὰ πεζοδρόμια καὶ μὴ παρουσιαζούσης οὐδεμίαν ἀκρότητα, ἀλλὰ τηρηθείσης εἰς τὸ ὕψος τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ χριστιανικῆς περιωπῆς καὶ τὸ κύρος τοῦ ἀνδρός ἦτο τοιοῦτο, ὥστε νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ λῆψις ὁμοθυμοῦ ἀποφάσεως τῆς Ἱ. Συνόδου ἡμῶν ἤδη κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1949 νὰ μὴ ἀποστέλλωνται ἀρχιερεῖς εἰς τὰ Οἰκουμενικὰ λεγόμενα συνέδρια. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐσημειώθη ἀντίδρασις εὐνόητος ἐναντίον τῆς ἐν λόγῳ ἀποφάσεως, ὁ Εἰρηναῖος συνεχίζει συντόμως τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τοῦ γοήτρου καὶ τῆς ἀκεραιότητος τῆς Ὁρθοδοξίας. Τὸ δὲ φθινόπωρον τοῦ 1950 ἀποστέλλει δύο σχετικὰ ὑπομνήματα λίαν ἐμπεριστατωμένα, ἐν εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἕτερον εἰς τὴν Ἱ. Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς μὲν τὴν Ἱ. Σύνοδον ἔλεγε, πρὸς τοὺς ἄλλοις, «πιστεύω, ὅτι μετὰ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὸ Παγκ. Συμβ. Ἐκκλησιῶν, ὡς γίνεταί τώρα, δημιουργεῖται ἡ ἱστορία τῆς ἡμέτερας Ἐκκλησίας καὶ κρίνεταί ὑπὸ σύμπαντος τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος ὁ τρόπος τῆς ἀντιλήψεως αὐτῆς... Οἱ ἀρχιερεῖς εἶναι τὸ μυστήριον, εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις τῆς ἰδέας τῆς ζωῆς. Ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι ἡ μήτηρ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος εἶναι αὐτοκέφαλος, ἀλλ' εἶναι προέκτασις αὐτῆς τῆς Μεγάλης μητρὸς Ἐκκλησίας». Καὶ κατακλείεται τὸ ὑπόμνημα

συγκινητικῶς ὡς ἐξῆς: «Μὲ τὰς ὡς ἄνω σκέψεις δὲν ἔχω πρόθεσιν νὰ διδάξω κανένα, πολὺ ὀλιγώτερον νὰ ἀπαντήσω εἰς τοὺς χαρακτηρίσαντας τοὺς διαφωνοῦντας πρὸς ἐκείνους, ὡς μὴ δυνηθέντας νὰ κατανοήσῃσι περὶ τίνος πρόκειται... Παρακαλῶ νὰ πιστευθῇ, ὅτι μόνον ἐξ εἰλικρινοῦς διαθέσεως γράφονται αἱ ὑποβαλλόμεναι σκέψεις ὑπὸ ἐνὸς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῦ λευκανθέντος ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν ἠγάπησεν, ὅπως καὶ οἱ λοιποὶ ἀδελφοί. Αὐτὴν τὴν Ὁρθόδοξον Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν πιστεύω, ὅτι ὑπηρετῶ πάντοτε, ὅπουδῆποτε αὕτη μὲ ἔχει τάξει». Πρὸς δὲ τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἀθηναγόραν γράφει, πρὸς τοὺς ἄλλοις τὰ ἐξῆς: «Ὁσάκις ἀπευθυνόμεθα πρὸς τὴν ὑμετέραν Θ. Παναγιότητα, πράττομεν τοῦτο μὲ ἰδιαιτέραν συγκίνησι. Ἀναπολοῦμεν τὰς μεγάλας ἱστορικὰς στιγμὰς τοῦ Ὁρόνου... Δὲν εἶναι μόνον αἱ ἐσωτερικαὶ ἐκκλησιαστικαὶ ὑποθέσεις, αἱ ὁποῖαι... θὰ δώσουν τόνον ἰδιαιτέρον εἰς τὴν ἐμφάνισίν του, ἀλλὰ καὶ αἱ δι-ορθόδοξοι σχέσεις καὶ ἡ οἰκουμενικὴ χριστιανικὴ κίνησις τῆς Δύσεως, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἐκ λόγων πολιτικῆς σκοπιμότητος ἀκόμη ὀφείλομεν νὰ μετὰσχῶμεν, σημεῖον ἰδιαιτέρας τῆν ζωῆν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς του γραμμῆς» (σ. 111). Περαιτέρω δὲ μνημονεύων τῆς ἐν Ἀθήναις συναντήσεως καὶ συνομιλίας του μετὰ τοῦ κ. Visser't Hooft, ὅπου εἶχεν οὗτος σπεύσει ἀνησυχῶν ἐκ τῆς κατὰ τῆς συμμετοχῆς ἀρχιερέων συνοδικῆς ἀποφάσεως, ἀναφέρει καὶ τὰς ἐξῆς πρὸς αὐτὸν σοβαρὰς παρατηρήσεις του: α) «Ὅτι ὁ Προτεσταντισμὸς θεωρεῖ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ὡς θρυμματισμένην καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Συμβούλιον ὡς ἀναζητοῦν νὰ εὕρῃ τὸ σχῆμα τῆς Una sancta, ἐντὸς τοῦ ὁποίου θὰ πρόκειται νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ ἐνότης τῆς Χριστιανικῆς συνειδήσεως· ἡ ἡμετέρα ὅμως Ἐκκλησία δὲν δύναται νὰ μετέχῃ τοιοῦτου Συμβουλίου, διότι πιστεύει, ὅτι εἶναι αὕτη ἡ Una sancta. β) «Ἐθέσατε», εἶπεν εἰς αὐτόν, «ὡς θεολογικὴν βᾶσιν τοῦ Π.Σ.Ε. τὴν πίστιν εἰς τὸν Χριστὸν ὡς Θεὸν καὶ Σωτῆρα· ἀλλ' ἐν τούτοις δέχεσθε νὰ παρεδρεύουν εἰς τὸ Συμβούλιόν σας Χριστιανοὶ πού δὲν πιστεύουν εἰς τὴν Ἀγ. Τριάδα». Περαιτέρω παραπονεῖται ὁ ἐπιφανὴς ἱεράρχης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ὁρόνου πρὸς τὸν Πατριάρχην, ὅτι «ἡ Μεγάλῃ Ἐκκλησία δὲν ἔδωκε τὴν προσήκουσαν σημασίαν εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὴν ἐκθεσίαν του, διότι οὔτε τὴν ἐμνημόνευσεν οὔτε τὴν ἐσχολίασε τὸ Πατριαρχικὸν περιοδικόν» καὶ συνεχίζει «Ἐπρεπε νὰ λάβῃ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀπόφασιν ἂν θὰ συμμετέχουν ἱεράρχαι εἰς τὰς χριστιανικὰς συνελεύσεις τῆς Δύσεως καὶ ἢ νὰ συμμορφῶνται πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος». Ὁ φίλος ἀναγνώστης ἂς κρατήσῃ σημεῖωσιν τῆς παρατηρήσεως ταύτης, διὰ νὰ ἀντιληφθῇ κατωτέρω τοῦ παρόντος ἄρθρου πῶς ἀντεστράφησαν οἱ ὅροι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

Μετὰ πάροδον δύο ἐτῶν, ἤτοι τὸ 1952, ἐπρόκειτο νὰ συνέλθῃ εἰς Λουάνδην τῆς Σουηδίας τὸ Δογματικὸν Συνέδριον «Πίστις καὶ Διοικήσις» τοῦ Π.Σ.Ε. Ὁ πύρινος ἱεράρχης αἰσθάνεται τὴν ἱεράν ὑποχρέωσιν νὰ ξιφουλκήσῃ καὶ πάλιν ἐναντίον τῆς ἐπαπειλουμένης συμμετοχῆς Ἀρχιερέων καὶ ἐξ Ἑλλάδος, ὑποβάλλων ἐμπεριστατωμένον ὑπόμνημα πρὸς τὴν Ἱ. Σύνοδον

ἡμῶν διαφωτίζων αὐτὴν ἐκ τῆς προσωπικῆς του πείρας καὶ τῆς βαθείας τῶν πραγμάτων μελέτης. «Οἱ ἰθύνοντες τὸ Π.Σ.Ε.», ἔλεγε, σὺν τοῖς ἄλλοις, «ἀπέσπασαν τὸν Χριστὸν ἀπὸ τὸν Θεὸν Πατέρα καὶ τὸν Θεὸν Ἅγιον Πνεῦμα καὶ εἰς ἓνα γενικὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Χριστοῦ ὡς Θεοῦ καὶ Σωτῆρος συνεκέντρωσαν ἕλας τὰς προτεσταντικὰς παραφυάδας εἰς ἓνα ἐκκλησιαστικὸν ὄργανισμὸν καὶ ἀναζητοῦν ἐντὸς αὐτοῦ τὴν θρησκευτικὴν τῶν ἑνωσιν... Ἀλλὰ πῶς εἶναι δυνατόν ὀρθόδοξοι ἀρχιερεῖς νὰ μετέχουν ἐκκλησιαστικοῦ ὄργανισμοῦ, ὅπου ἐξοβελίζεται ἡ Ἁγία Τριάς, οἱ δὲ μετέχοντες πιστεύουν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι θρυμματισμένη, καὶ ὅτι καθεμία αἵρεσις εἶναι τεμάχιόν της καὶ ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία εἶναι καὶ αὕτη ἐν τεμάχιον». Καὶ συνεχίζει μετὰ τὴν ἐξῆς προφητικὴν, ἃς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ εἶπω, παρατήρησιν, τὴν ὁποίαν ὁ φίλος ἀναγνώστης παρακαλεῖται νὰ σημειώσῃ καλῶς, διὰ νὰ ἀντιληφθῇ κάλλιον τὰς τελευταίας ἐξελίξεις τοῦ Π.Σ.Ε., ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. «Οὗτω λοιπὸν κατατεμαχισμένοι εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς Ἐκκλησίας καὶ στηριζόμενοι εἰς τὴν ἀποφύλιωσιν τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὀφείλομεν νὰ βαδίσωμεν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ἐνοίας τῆς Ἐκκλησίας... Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδεχθῶμεν δύο ἐκκλησιαστικὰ Καταστατικὰ μὲ διάφορον μάλιστα περιεχόμενον. Ἡ ζῶμεν ἐντὸς τοῦ Καταστατικοῦ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων διακρατοῦντες τὰ δόγματα καὶ τοὺς ἱεροὺς κανόνας, ὅποτε ἀδυνατοῦμεν νὰ προσυπογράψωμεν τὸ Καταστατικὸν τοῦ Π.Σ.Ε. ἢ μετέχομεν εἰς αὐτό, ὅποτε θέτομεν ἐν ἀμφιβύβλω τὸ κεφάλαιον τῆς Ὁρθοδόξου πίστεώς μας καὶ τὰς δογματικὰς μας παραδόσεις». Καὶ τὸ λαμπρὸν τοῦτο ὑπόμνημα κατακλείεται διὰ τῆς ἐξῆς συγκινητικῆς δηλώσεως (σελ. 149): «Αἱ σκέψεις τῆς παρουσίας ἐκθέσεως ὑπαγορεύονται μόνον ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν μητέρα Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν καθ' ὁμοιότητα πάντων τῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν ὑπηρετοῦμεν ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας καὶ κατὰ τὸ μέτρον τῶν ταπεινῶν ἡμῶν δυνάμεων καὶ εἶναι ἔκφρασις χρέους πρὸς αὐτὴν πρὸς διαφύλαξιν τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς θεσεώς της, τὴν ὁποίαν ἱεροὶ καὶ ἀδιάλειπτοι ἀγῶνες τῶν ἁγίων ἡμῶν Πατέρων κατωχύρωσαν ἐντὸς τῆς πνευματικῆς πορείας τοῦ κόσμου».

Καὶ τοιαῦτα μὲν ἦσαν τὰ γρανιτώδη ἐπιχειρήματα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζετο ὁ λεπτότατος τὸν τε νοῦν καὶ τοὺς τρόπους ἱεράρχης καὶ τὰ ὁποῖα προσυπογράφομεν καὶ ἡμεῖς προσθέτοντες ὅμως καὶ τὰ ἐξῆς ἐπιχειρήματα, ἐξ ὧν τὸ μὲν εἶναι πρακτικόν, τὸ δὲ ἕτερον θεωρητικόν ἢ μᾶλλον κανονικόν. Τὸ πρῶτον εἶναι, ἐκτὸς τῆς τελείας γνώσεως μῖας τῶν τριῶν διεθνῶν γλωσσῶν τῶν χρησιμοποιοῦμένων κατὰ τὰς συνεδρίας τῶν παγκοσμίων συνεδρίων, ἡ κατοχὴ τῶν συζητούμενων θεολογικῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα διατυπῶνται καὶ ἀναπτύσσονται, ἀλλὰ εἰς τὴν σύγχρονον ἐπιστημονικὴν ὁρολογίαν καὶ νοοτροπίαν καὶ ἐπιχειρηματολογίαν ὑπὸ ἐπιφανῶν θεολόγων. Τὸ δὲ δευτέρον ἐπιχειρήματα, ὅπερ ἐχαρακτήρισamen καὶ ὡς κανονικὸν εἶναι, ὅτι ὁ ἀρχιερεὺς θεωρεῖται καὶ ὡς κατ' ἐξοχὴν θεματοφύλαξ καὶ φρουρὸς τῆς πίστεως καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μετέχῃ εἰς ἀποφάσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι δυνατόν νὰ

προσβληθῶν ἐξ' ἐπόψεως ὀρθοδόξου, ὅτε ἀπὸ κριτοῦ θὰ μεταβληθῆ εἰς κρινόμενον ἐπὶ σκανδαλισμῷ τῆς συνειδήσεως τῶν πιστῶν. Εἶναι τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο ἡ κυρία αἰτία, δι' ἣν, ἂν μὴ ἀπατώμεθα, ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἔχει ἀπαγορεύσει τὴν συμμετοχὴν ἐπισκόπων εἰς τὰς δογματικὰς μεθ' ἑτεροδόξων συζητήσεις, ὡς εἴχομεν ἐπανειλημμένως γράφει καὶ εἶπει ἐν τῷ παρελθόντι. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Εἰρηναίου διατυπωμένην εὐλογον ἀπορίαν διατὶ οἱ ἰθὺνόντες τὸ Π.Σ.Ε. ἐπιμένουν εἰς τὴν παρουσίαν ὀρθοδόξων ἀρχιερέων εἰς τὰ συνέδρια αὐτοῦ, ἃς ἐπιτραπῆ εἰς ἐμὲ νὰ ὑπεθυμίσω κατὶ, τὸ ὅποιον εἶχον γράψει ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ πρὸ ἑνδεκαετίας, ὅτι εἶναι «ὁ τρίβων καὶ ὁ πάγων» κατὰ τὴν χαριτολογίαν τοῦ Λουκιανοῦ περὶ τῶν ἐν Ρώμῃ διδασκόντων Ἑλλήνων σοφιστῶν τῆς ἐποχῆς του.

Καὶ τώρα συνεχίζομεν τὴν μνεῖαν τῶν κρατερῶν ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας ἀγώνων τοῦ ἀειμνήστου Εἰρηναίου. Μετὰ δύο ἔτη συνεκαλεῖτο εἰς τὸ Ἐβανστον τῆς Ἀμερικῆς ἢ Β' Γεν. Συνέλευσις τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν (1954), εἰς τὰς παραμονὰς τῆς ὁποίας συγκλήσεως ἐμφανίζεται καὶ πάλιν ὁ ζηλωτῆς ἱεράρχης μετ' ἐμβριθέστατον πρὸς τὴν Ἱ. Σύνοδον ὑπόμνημα ἀπαντητικὸν εἰς τὴν εἰσήγησιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σπυρίδωνος ἐνώπιον τῶν ἀντιπροσκειῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος περὶ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν ἐν Ἐβανστον Γ. Συνέλευσιν. Ἐν τῷ ὑπομνήματι τούτῳ, ὅπερ καὶ ἐδημοσιεύθη τότε καὶ περιλαμβάνεται καὶ εἰς τὸν Α' τόμον τῶν Μελετημάτων τοῦ μακαριστοῦ ἱεράρχου (σελ. 155—165), μετὰ τὴν διαπίστωσιν, ὅτι «ἡ εἰσήγησις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου δὲν εἶναι, οὐδὲ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι κατηγορηματικὴ καὶ προσδιοριστικὴ τῆς ἀκριβοῦς θέσεως καὶ στάσεως, ἣν ὀφείλει νὰ τηρήσῃ ἡ ἀντιπροσωπεῖα τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας εἰς τὸ λεγόμενον Π.Σ.Ε., ἀναπτύσσει καὶ πάλιν μετὰ πολλῆς δυνάμεως καὶ σαφηνείας καὶ θερμότητος τὰ τρατὰ σημεῖα τοῦ Συμβουλίου τούτου καὶ εἰσέρχεται εἰς τὰ θέματα τῆς συγκληθησομένης Γεν. Συνελεύσεως καὶ ἰδιαίτερος εἰς τὸ θέμα τῆς ἐνότητος ἡμῶν ἐν Χριστῷ καὶ τῆς διαιρέσεως ἡμῶν ὡς ἐκκλησιῶν, τὸ ὅποιον θεωρεῖ ὡς ἀύστατον ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου, ἐφ' ὅσον τοιαύτη διάστασις ὑπάρχει μετὰξὺ ἡμῶν καὶ τοῦ Π.Σ.Ε. ὡς πρὸς τὴν ἐν αὐτῷ θέσιν τοῦ Ἱ. Χριστοῦ ὡς β' προσώπου τῆς Ἀγ. Τριάδος καὶ ὡς πρὸς τὸ νόημα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐφ' ὅσον τὸ Π.Σ.Ε. δὲν ἀναγνωρίζει εἰς τὴν πρεσβυγενῆ Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν τὸ εἰς αὐτὴν προσιδιάζον κύρος, ὡς ἀποτελοῦσαν τὴν *Una sancta*, τὴν ὁποῖαν ἀναζητοῦν ἄλλαχοῦ. Ἐν τέλει δὲ ἐπιμένει εἰς τὴν παλαιότεραν γνώμην του, ὅτι εἰς τὸ Ἐβανστον μόνον λαϊκοὶ θεολόγοι δεόν νὰ ἀποσταλοῦν καὶ αὐτοὶ ὡς παρατηρηταὶ ἐκ μέρους τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Καὶ τὸ ὑπόμνημα τοῦτο συνέτεινε τὰ μέγιστα εἰς τὴν μὴ συμμετοχὴν Μητροπολιτῶν ἐξ Ἑλλάδος εἰς τὴν αὐτόθι Β' Γεν. Συνέλευσιν τοῦ Π.Σ.Ε.

Μετὰ δύο ἔτη, ἦτοι τὸ 1956, δημοσιεύει ὁ ἀκατάβλητος τῆς Ὀρθοδοξίας πρόμαχος νέαν περισπούδαστον μελέτην ἀναφερομένην εἰς τὴν θέσιν τῆς Ὀρθο-

δόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐναντι τῶν ξένων προπαγανδῶν, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐν τῇ Γεν. Συνελεύσει τοῦ Ἐβανστον ἐκτοξευθείσης κατηγορίας τῶν λεγομένων Ἑλλήνων εὐαγγελικῶν ἐναντίον τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας, ὡς λαμβανούσης μέτρα κατὰ τῆς εἰς αὐτὴν ἐπεκτάσεως τοῦ Προτεσταντισμοῦ. Κατὰ δὲ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1956 ὑποβάλλει εἰς τὴν Ἱ. Σύνοδον ἡμῶν, ὡς μέλος τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν σχέσεων τῆς ἡμετέρας πρὸς τὰς ξένας Ἐκκλησίας, ἐγγράφως τὴν γνώμην του, ἐπειδὴ εἶχεν ἀπουσιάσει ἐκ τῆς σχετικῆς συνεδρίας, περὶ τῆς θέσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐναντι τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως, ἐπιμένων εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς διευρύνσεως τῆς δογματικῆς βάσεως τοῦ Π.Σ.Ε., ὡς καὶ τῆς ἀποδοχῆς τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησιολογίας, ἅμα δὲ ὑποδεικνύων καὶ τὴν ἀνάγκην, ὅπως τὸ Π.Σ.Ε. καταβάλλῃ τὴν ἐνωτικὴν του προσπάθειαν ἐν πρώτοις παρὰ τῷ διεσπασμένῳ προτεσταντικῷ κόσμῳ, τῇ ἀρωγῇ καὶ ὀρθοδόξων λαϊκῶν θεολόγων, ὡς παρατηρητῶν ἀποστελλομένων εἰς τὰ οἰκουμενικὰ συνέδρια, πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ὀρθοδόξων ἐπόψεων.

Ἀκολούθως κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1957 ὑποβάλλει εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς Ἱ. Σύνοδον ὑπόμνημα ἀπαντητικὸν εἰς ἔγγραφο ἀποσταλὲν πρὸς αὐτὴν ὑπὸ καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, δι' οὗ ἐπεκρίνετο ἡ μὴ συμμετοχὴ ἀρχιερέων εἰς τὰς συνελεύσεις καὶ τὰς ἐπιτροπὰς τοῦ Π.Σ.Ε. Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο, δημοσιευθὲν καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ φυλλάδιῳ, ὡς καὶ δύο ἄρθρα δημοσιευθέντα ἐν ἡμερησίᾳ ἐφημερίδι τῶν Ἀθηνῶν τὸ 1958, ἀναφέρονται, ἐκ τῆς αὐτῆς ὡς ἄνω ἀφορμῆς, εἰς τὰς σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸ Π.Σ.Ε. καὶ ἀναπτύσσου ἐπὶ νέαν μορφήν τὰς γνωστὰς ἐπιπέσεις τοῦ συγγραφέως περὶ τῆς δυνάμεως τῆς Ὀρθοδόξιας καὶ περὶ τῆς ἀνάγκης διατηρήσεως τοῦ κύρους τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὰς πρὸς τὸ ἐν λόγω Συμβούλιον σχέσεις αὐτῆς.

Ἐν ἔτει δὲ 1959 ἀναδημοσιεύει πάλιν εἰς ἰδιαίτερον φυλλάδιον τέσσαρα ἄρθρα του δημοσιευθέντα ἐν τῇ ἐφημερίδι «Καθημερινῇ» περὶ τῆς σχέσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸ Π.Σ.Ε. εἰς ἀπάντησιν σχετικῆς ἀρθρογραφίας τῶν αὐτῶν καθηγητῶν, ἐπικριτικῆς τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐν ἔτει 1958 συνελευθούσης Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας (βλ. τόμον Α' τῶν Μελετημάτων αὐτοῦ, σελ. 231—257).

Τὸ ἀποτέλεσμα ἕλων τῶν σθεναρῶν καὶ πεφωτισμένων ἀγώνων τούτων τοῦ ἐπιφανοῦς τούτου τῆς Ὀρθοδοξίας Ἱεράρχου ἦτο, ὅτι οὔτε εἰς τὸ ἐν Θεσσαλονικίᾳ τὸ 1959 συνελθὸν Κοινωνιολογικὸν συνέδριον τοῦ Π.Σ.Ε. οὔτε εἰς τὴν ἐν συνεχείᾳ ἐν Ρόδῳ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος σύνεδον τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς, παρὰ τὴν ἐπιμονὴν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐπετράπη ἡ συμμετοχὴ κληρικῶν ἐξ Ἑλλάδος, ἐκτὸς τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονικῆς διὰ τὸ αὐτόθι Κοινωνιολογικὸν Συνέδριον καὶ ἐνὸς βοηθοῦ ἐπισκόπου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τούτου παραστάντος μὲν ἐντολῇ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν εἰς τὴν ἐπίσημον ἑναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐν λόγω ἐπιτροπῆς, πλὴν μετὰ πολλῶν ἐπιφυλάξεων καὶ δισταγμῶν.

Η Β' ΕΝ ΒΑΤΙΚΑΝΩ, ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Ἀνηγγέλθη ἐκ Ρώμης, ὅτι τῇ 29 τοῦ λήξαντος μηνὸς Σεπτεμβρίου ἐπανελήφθησαν αἱ ἐργασίαι τῆς Β' ἐν Βατικανῷ γενικῆς Συνόδου τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, εἰσελθούσης οὕτως εἰς τὴν δευτέραν περιόδον τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, προβλέπεται δὲ ὅτι θὰ διαρκέσωσιν αὐταὶ μέχρι τῆς 4 προσεχοῦς Δεκεμβρίου. Ὡς γνωστόν, ὁ ἀείμνηστος Πάπας Ἰωάννης ΚΓ' ἐξήγγειλε τῇ 25 Ἰανουαρίου 1959 τὸ σχέδιόν του περὶ συγκλήσεως τῆς Β' Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ, τῇ δὲ 29 Ἰουνίου 1959 διὰ τῆς ἐγκυκλίου του «Ad Petri cathedram» καθώρισε τὸν σκοπὸν αὐτῆς καὶ τῇ 5 Ἰουνίου 1960 ὥρισε τὰς διαφόρους προπαρασκευαστικὰς τῆς Συνόδου ἐπιτροπὰς, αἵτινες ὄφειλον νὰ συντάξωσι τὰ εἰσηγητικὰ κείμενα ἢ προσχέδια, τὰ οὕτως ἀποκληθέντα «σχήματα», τῶν θεμάτων τῆς ἡ-

μερησίας διατάξεως τῆς Συνόδου. Οὕτω δὲ προπαρασκευασθεῖσα δεόντως ἡ Σύνοδος, ἤρξατο ἐπισημῶς τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς τῇ 11 Ὀκτωβρίου 1962, συμμετεχόντων 2500 περίπου τακτικῶν μελῶν καὶ πολλῶν «παρατηρητῶν» καὶ ἐπισκεπτῶν καὶ δημοσιογράφων, καὶ διὰ 34 περίπου γενικῶν συνελεύσεων τῆς ὀλομελείας καὶ πολυαριθμῶν συνεδριῶν τῶν διαφόρων ἐπιτροπῶν αὐτῆς συνεπλήρωσε τὸν κύκλον τῶν ἐργασιῶν τῆς πρώτης περιόδου αὐτῆς καὶ διέκοψε τῇ 8 Δεκεμβρίου 1962.

Ὁ προσεχὴς καὶ κύριος σκοπὸς τῆς Συνόδου, ὡς καθωρίσθη ὑπὸ τοῦ Πάπα, εἶναι ἡ ἐκθεσις τῆς αὐθεντικῆς καὶ ἀρχαίας διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας διὰ νέων τρόπων καὶ διατυπώσεων καὶ ἐκφορῶν, αἵτινες ἀναπαοκρίνονται εἰς τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ εἰς τὰ προ-

★

Εἰς αὐτὸ λοιπὸν τὸ σημεῖον εὐρίσκοντο αἱ πρὸς τὸ Π.Σ.Ε. σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μέχρι τοῦ θέρους τοῦ 1960, ὅτε ἡ μὲν ἐν St. Andrews τῆς Σκωτίας συνελθοῦσα ἐτήσια σύνοδος τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Π.Σ.Ε. (ἀπὸ τῆς ὁποίας λόγῳ ἀσθενείας ἀπουσίαζεν ὁ ὑπόφαινόμενος), ἦτις κατόπιν τόσον τῆς ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Ρόδου αὐστηρᾶς προειδοποιήσεως τῆς ὀρθοδόξου ἀντιπροσωπείας, ὅτι θὰ ἦτο προβληματικὴ ἢ περαιτέρω παραμονὴ τοῦλάχιστον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Π.Σ.Ε., ἐὰν μὴ ἐπραγματοποιεῖτο τὸ ἀπὸ μακροῦ ἐκκρεμοῦν ὀρθόδοξον αἴτημα περὶ τῆς διευρύνσεως τῆς θεολογικῆς βάσεως τοῦ Π.Σ.Ε., ὅσον καὶ τῶν ἐν St. Andrews ἀγῶνων τῆς ὀρθοδόξου ἀντιπροσωπείας, ἐνέκρινεν, ἔστω καὶ συγκεκαλυμμένην τὴν τριαδικὴν βᾶσιν, ἧς ἡ τελικὴ ψήφισις ἐπαρίετο εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ συνέλθῃ τὸ 1961 ἐν Δελχί τῆς Ἰνδίας Γ' Γεν. Συνέλευσιν τοῦ Π.Σ.Ε., ἡ δὲ κατὰστασις τῆς ὑγείας τοῦ μακαριστοῦ Εἰρηναίου δὲν ἐπέτρεπεν εἰς αὐτὸν συνεχίσιν τῶν ἀγῶνων. Ὅπωςδὴποτε ἡ ὑποχώρησις τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς ἐν St. Andrews εἰς τὸ ζήτημα τῆς διευρύνσεως τῆς θεολογικῆς βάσεως ἔκαμψεν (ἂν καὶ ὀλίγον τι προῶρας) τὴν καθ' ἡμᾶς Ἱ. Σύνοδον, οὕτως ὥστε νὰ δεχθῇ τὴν συμμετοχὴν καὶ (5) πέντε ἀρχιερέων ἐξ Ἑλλάδος εἰς τὴν ἐντεῦθεν ἀντιπροσωπείαν διὰ τὴν Συνέλευσιν τοῦ Δελχί.

Ἡ ὑγεία τοῦ ὑποφαινομένου δὲν ἐπέτρεψε τὴν συμμετοχὴν αὐτοῦ, καίπερ ἐκλεγέντος ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου, μετέσχον ἡμῶς ἐγκριτοὶ καθηγηταὶ ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης. Ἡ ἐξ Ἑλλάδος ἀντιπροσωπεία ἠγωνίσθη ἐρρωμένως, ὅπως συμφῶνως καὶ πρὸς τὴν σύστασιν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱ. Συνόδου, συνεχισθῇ ἡ ἡδὴ ἐν Λαζάνῃ τὸ 1927 ἐγκαινισθεῖσα σοφὴ παράδοσις τῆς ἀναγνώσεως καὶ καταθέσεως ἐπι-

σήμου ὀρθοδόξου δηλώσεως ἐνώπιον τῆς ὀλομελείας τῆς Γεν. Συνελεύσεως, ὡς συνέβη καὶ ἐν Ἐδιμβούργῳ καὶ ἐν Ἐβανστον, ἀλλ' ἠγαγκάσθη, χάριν τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνότητος τῆς Ὄρθοδόξου ἀντιπροσωπείας, νὰ συμφωνήσῃ πρὸς τὴν ἄνευ προηγουμένης συνεννοήσεως ἐπίσημον ἐξαγγελίαν ἀλλαγῆς κατευθύνσεως τῶν ὀρθοδόξων εἰς τὰς οἰκουμενικὰς συνελεύσεις διὰ τῆς ἐφεξῆς παραιτήσεως ἀπὸ τῆς ἀναγνώσεως ἰδιαίτερας ὀρθοδόξου δηλώσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξαγγελίαν προέβη, ὡς μὴ ὄφελεν, ὁ προϊστάμενος τῆς πατριαρχικῆς ἀντιπροσωπείας τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν τοιούτων ὑποχωρήσεων ἦτο ἡ ἐκ μέρους τοῦ Γ. Γραμματέως τοῦ Π.Σ.Ε. κ. Visser't Hooft ἀποτολημθεῖσα ἐν τε τῷ δογματικῷ συνεδρίῳ τῆς Μόντρεαλ, κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰούλιον καὶ ἐν τῇ ἐφετεινῇ κατὰ μῆνα Αὐγούστου συνόδῳ τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Π.Σ.Ε. ἐν Ρότσερτερ τῆς Β. Ἀμερικῆς ἀνήκουστος πρότασις, ὅπως τὸ Π.Σ.Ε. αὐτοανακηρυχθῇ εἰς «Ἐκκλησίαν». Καὶ ὡς μὲν ἦτο ἐπόμενον, ἡ ἐν λόγῳ πρότασις προσέκαλεσε θύελλαν διαμαρτυριῶν ὄχι μόνον ἐξ ὀρθοδόξου πλευρᾶς, καὶ δὴ ἐλληνικῆς καὶ ρωσικῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκ μέρους συντηρητικῶν τινῶν καὶ μὴ ὀρθοδόξων ἀντιπροσώπων· εὐστόχως δὲ παρατηρήθη, ὅτι καὶ ἡ ἀπλῆ πρότασις ἐκεῖνη, προερχομένη μάλιστα ἀπὸ τοιοῦτον ἐπίσημον στόμα, ἀπετέλει σκάνδαλον καὶ πρόκλησιν διὰ τὴν Ὄρθοδόξον Ἐκκλησίαν.

Ὅπωςδὴποτε ἡμῶς ἡ τε ἐν Ν. Δελχί καὶ ἡ ἐν Μοντρεάλ καὶ Ρότσερτερ ἐξέλιξις τῶν πραγμάτων τοῦ Π.Σ.Ε. ἀποτελεῖ, νομίζομεν, πανηγυρικὴν δικαίωσιν τῶν φόβων καὶ τῶν ἀγῶνων τοῦ ἀληθμονήτου τῆς Ὄρθοδοξίας προμάχου Εἰρηναίου, τοῦ ὁποίου ἀσφαλῶς ἀγῆρως καὶ ἀξιομίμητος θὰ παραμείνῃ ἐν τῇ Ὄρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ἡ μνήμη.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

βλήματα τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, ὡς καὶ εἰς τὰς ἀντικειμενικὰς συνθήκας τῆς ὑπάρξεώς του σήμερα· ὁ δὲ ἀπώτερος σκοπὸς αὐτῆς εἶναι ἡ χριστιανικὴ ἐνότῃς. Τὰ κύρια θέματα τῆς ἡμερησίας διατάξεως αὐτῆς ἦσαν τὰ ἐπόμενα ἐννέα : α) περὶ τῶν πηγῶν τῆς θείας Ἀποκαλύψεως, β) περὶ τῆς καθαρᾶς διατηρουμένης παρακαταθήκης τῆς πίστεως, γ) περὶ τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς τάξεως, δ) περὶ ἀγνείας, γάμου, οἰκογενείας καὶ παρθενίας, ε) περὶ τῆς θείας Λειτουργίας, στ) περὶ τῆς Ἐκκλησίας, ζ) περὶ τῆς ἐνότῃς τῆς Ἐκκλησίας, η) περὶ τῶν μέσων τῆς κοινωνικῆς ἐπικοινωνίας, θ) περὶ τῆς ὑπεραγίας παρθένου Μαρίας, μητρὸς τοῦ Θεοῦ καὶ μητρὸς τῶν ἀνθρώπων. Ἐκ τούτων ἀνεβλήθησαν ὅπως συζητηθῶσι κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον τῆς Συνόδου τὰ ὑπ' ἀριθ. β', γ' καὶ δ' θέματα. Τὸ περισσότερο συζητηθὲν ἐν τῇ Συνόδῳ θέμα (εἰς 15 περίπου γενικὰς συνελύσεις ἀπὸ 22 Ὀκτωβρίου μέχρι 13 Νοεμβρίου) ἦτο τὸ περὶ τῆς θείας Λειτουργίας, ἐφ' οὗ ἐπῆλθε σημαντικὴ συμφωνία καὶ ἀπεφασίσθησαν ἐνθαρρυντικαὶ μεταρρυθμίσεις ὡς πρὸς τὴν γλώσσαν τῆς θείας Λειτουργίας, τὴν κοινωνίαν ὑπ' ἀμφοτέρα τὰ εἶδη τῆς θείας Εὐχαριστίας, τὴν συλλειτουργίαν τῶν Κληρικῶν, τὴν λειτουργικὴν προσαρμογὴν εἰς τὰς κατὰ τόπους παραδόσεις καὶ ἀνάγκας καὶ δὴ καὶ ὑπὸ τῶν οἰκείων ἐπισκόπων καὶ μάλιστα τῶν περιφερειακῶν ἐπισκοπικῶν συνόδων κ.τ.λ., ἀλλ' ἀνεβλήθη ἡ ἐπιψήφισις τοῦ συνόλου. Ὅμοιως ἐπαρκῶς συζητήθη καὶ τὸ θέμα περὶ τῶν μέσων τῆς κοινωνικῆς ἐπικοινωνίας, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ τερματισθῇ ἡ ἐπ' αὐτοῦ συζήτησις.

Τῶν ὑπολοίπων θεμάτων ἀνεγνώσθησαν τὰ συνηθῆντα ὑπὸ τῶν οἰκείων προπαρασκευαστικῶν τῆς Συνόδου ἐπιτροπῶν προσχέδια - «σχήματα» καὶ ἐγένετο γενικὴ συζήτησις ἐπ' αὐτῶν, χωρὶς ὅμως νὰ ἐξαντληθῇ αὐτὴ καὶ ληφθῶσιν ἀποφάσεις, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐπεστράφησαν εἰς τὰς οἰκείας ἐπιτροπὰς πρὸς ἐπανεξέτασιν καὶ ἀνασύνταξιν καὶ ἀναμόρφωσιν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐκτεθεισῶν ἀπόψεων τῶν συνοδικῶν μελῶν καὶ τοῦ γενικοῦ πνεύματος καὶ τῶν νέων προσανατολισμῶν τῆς Συνόδου, οὕτω δὲ τροποποιημένα καὶ συμπληρωμένα ἐπανυποβληθῶσιν εἰς τὴν Σύνοδον πρὸς περαιτέρω συζήτησιν καὶ ἀπόφασιν κατὰ τὴν ἀρχαίαν δευτέραν περίοδον τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς.

Λίαν χαρακτηριστικαὶ καὶ ἀκριβῶς ἐνδιαφέρουσαι ἡμᾶς ἀπὸ δογματικῆς ἐπόψεως εἶναι αἱ διεξαχθεῖσαι συζητήσεις πρῶτον ἐπὶ τοῦ θέματος περὶ τῶν πηγῶν τῆς θείας Ἀποκαλύψεως, δεύτερον ἐπὶ τοῦ θέματος περὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τρίτον ἐπὶ τοῦ θέματος περὶ τῆς ἐνότῃς τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ πρῶτον ἐπὶ τοῦ περὶ τῶν πηγῶν τῆς θείας Ἀποκαλύψεως θέματος, συζητηθέντος ὑπὸ τῆς Συνόδου ἀπὸ 14-19 Νοεμβρίου, οἱ συνοδικοὶ διηρέθησαν εἰς δύο μερίδας, ἤτοι ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τοὺς ὑποστηρίζοντας τὴν ἀρχαιοπαράδοτον διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας περὶ ὑπάρξεως δύο πηγῶν τῆς θείας Ἀποκαλύψεως, ἤτοι τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τοὺς ὑποστηρίζοντας ὅτι ὑπάρχει μία μόνον πηγὴ τῆς θείας Ἀποκαλύψεως, ἤτοι ὁ ἀποκαλύπτων ἑαυτὸν εἰς

Θεὸς-ὑπάρχουσιν ὅμως δύο μορφαὶ καὶ τρόποι ἐκφορᾶς καὶ κοινοποιήσεως τῆς θείας Ἀποκαλύψεως, ἤτοι ὁ διὰ τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ ὁ διὰ τῆς προφορικῆς Παραδόσεως. Ἡ πρώτη ἐκδοχὴ ἀνεπτύσσεται καὶ ἐν τῷ ὑποβληθέντι εἰς τὴν Σύνοδον καὶ ἀναγνωσθέντι προσχέδιῳ - «σχήματι» τῆς προπαρασκευαστικῆς θεολογικῆς ἐπιτροπῆς, ἐν ᾧ ἐτονίζετο, ὅτι ἡ θεία Ἀποκάλυψις περιέχεται ἐν μέρει μὲν ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ, ἐν μέρει δὲ ἐν τῇ Ἱερᾷ Παραδόσει, καὶ ἐπομένως ἀλήθειαι τινες αὐτῆς μετεδόθησαν μόνον διὰ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως. Ἡ δευτέρα ἐκδοχὴ τονίζει τὴν ἐνότῃτα τῆς θείας Ἀποκαλύψεως, ἥτις κατὰ τὴν ἑαυτῆς οὐσίαν μετεδόθη ἐξ ὁλοκλήρου διὰ τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ ἐξ ὁλοκλήρου διὰ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως, ἐξαιρουμένης ὅμως τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Προφανῶς ἡ μὲν πρώτη ἐκδοχὴ προσεγγίζει περισσότερον πρὸς τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν, ἡ δὲ δευτέρα ποιεῖται φραστικὰς μᾶλλον παραχωρήσεις πρὸς τὴν προτεσταντικὴν, κυρίως πρὸς προάθησιν τοῦ Οἰκουμενισμοῦ. Πράγματι ἡ πολεμικὴ πολλῶν ἐπιφανῶν μελῶν τῆς Συνόδου κατὰ τῆς ὑπὸ τοῦ προσχεδίου - «σχήματος» περὶ τῶν δύο πηγῶν τῆς θείας Ἀποκαλύψεως προτεινομένης δογματικῆς διδασκαλίας ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι αὕτη διευτυπῶτο κατὰ τρόπον μὴ εὐνοοῦντα τὸν διάλογον μετὰ τῶν Προτεσταντῶν καὶ ἐν γένει τὸν Οἰκουμενισμόν. Ἐγράφη μάλιστα, ὅτι οἱ ἐμπεισιτευμένοι παρὰ τῇ Συνόδῳ Διαμαρτυρόμενοι «παρατηρηταὶ» ἐξήρτων τὴν περαιτέρω παραμονὴν αὐτῶν παρ' αὐτῇ ἀκριβῶς ἐκ τῆς διατυπώσεως τοῦ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν θεολογικοῦ «σχήματος»¹. Ἦτο δὲ τὸσον σοβαρὰ ἡ κριτικὴ τοῦ κειμένου τούτου ἐν τῇ ἀρχικῇ του διατυπώσει ἰδίως ἐκ μέρους ἐννέα ἐπιφανῶν Καρδιναλίων (ἐνῶ μόνον δύο ἐξεδηλώθησαν ὑπὲρ αὐτοῦ), ὥστε 1386 συνοδικοὶ ἐψήφισαν κατ' αὐτοῦ, μόνον δὲ 822 ἐψήφισαν ὑπὲρ τῆς συνεχίσεως τῆς συζητήσεως αὐτοῦ ἐν ταῖς λεπτομερείαις. Καὶ ἀκριβῶς ἕνεκα τοῦ σχηματισμοῦ τῶν δύο τούτων τάσεων ἐν τῇ Συνόδῳ «παρατηρηταὶ» τινες ἐξέφρασαν τὴν γνώμην, ὅτι πρόκειται κυρίως περὶ σχηματισμοῦ δύο μερίδων ἐν αὐτῇ, ἤτοι πρῶτον τῆς ὑποστηρίζουσες τὴν πρώτην ἐκδοχὴν συντηρητικῆς, εἰς ἣν ἀνήκουσιν ἡ Ρωμαϊκὴ Κούρια καὶ πολλοὶ Ἴταλοι καὶ ἄλλοι οὐδέτεροι ἐπίσκοποι, καὶ δεύτερον τῆς προοδευτικῆς μερίδος, εἰς ἣν ἀνήκουσι πρὸ πάντων δυτικοευρωπαϊοὶ ἐπίσκοποι (Γερμανοί, Γάλλοι, Ὀλλανδοί, Βέλγοι, Ἰρλανδοὶ κ.λ.π.), τῶν Ἱεροσποστολῶν καὶ ἄλλοι. Ὅπως ποτ' ἂν ἦ, ἀμφοτέραι αἱ μερίδες αὗται ὑπεστήριξαν τὰς ἀντιθέτους θέσεις των διὰ πολλῶν καὶ σοβαρῶν ἐπιχειρημάτων καθ' ὅλας τὰς διεξαχθείσας συζητήσεις, ἐν τέλει δὲ πολλοὶ ἐπίσκοποι ἤρχισαν προσανατολιζόμενοι πρὸς τὴν λύσιν τῆς διακοπῆς τῆς ὁξείας καὶ ἀτέρμονος καὶ οὐχὶ ἀκινδύνου συζητήσεως καὶ παραπομπῆς τοῦ προσχεδίου - «σχήματος» εἰς τὴν οἰκείαν θεολογικὴν ἐπιτροπὴν πρὸς τροποποίησιν. Οὕτω, γενομένης ψηφοφορίας, ἐψήφισαν, ὡς ἐλέχθη, 1368 ἐπίσκοποι ὑπὲρ τῆς λύσεως ταύτης καὶ 822 ὑπὲρ τῆς συνεχίσεως τῆς συζητήσεως. Μὴ ἐπιτευχθεῖ-

1. A. Wenger, Vatican II première session. L'Église en son temps. Paris 1963, σ. 266-268.

σης δὲ τῆς ἀπαιτουμένης πλειοψηφίας τῶν δύο τρίτων διὰ τὴν παραπομπήν, ἐκρίθη ἀναγκαιῶν, πρὸς ἔξοδον ἐκ τοῦ δημιουργηθέντος ἀδιεξόδου τούτου, ὅπως ἐπέμβῃ ὁ Πάπας, ὅστις πράγματι διέκοψε τῆ 20 Νοεμβρίου τὴν συζήτησιν καὶ παρέπεμψε τὸ προσχέδιον πρὸς νέαν μικτὴν ἐπιτροπήν, ἀπαρτισθεῖσαν ἐκ μελῶν τῆς παλαιᾶς θεολογικῆς τοιαύτης καὶ τῆς γραμματείας ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος, τῶν μὲν πρώτων ἐκπροσωποῦντων τὴν συντηρητικὴν παράταξιν, τῶν δὲ τελευταίων τὴν προοδευτικὴν. Ἐκτοτε ἡ νέα μικτὴ ἐπιτροπή, ἐπιληφθεῖσα τοῦ ἔργου τῆς, ἐπεξεργάσθη καὶ ἐτροποποίησε τὸ προσχέδιον ἐπὶ τῆ βάσει τῶν ἐκτεθεισῶν ἀπόψεων ἐν τῇ Συνόδῳ καὶ ἐπανυπέβαλεν αὐτὸ εἰς αὐτὴν πρὸς συνέχισιν κατὰ τὴν ἀρξαμένην δευτέραν συνοδικὴν περίοδον τῆς διακοπείσης συζήτησεως ἐπ' αὐτοῦ.

Ὁμοίως ἐνδιαφέροντα θέματα τῆς Συνόδου εἶναι τὸ περὶ τῆς Ἐκκλησίας (συζητηθὲν ἀπὸ 30 Νοεμβρίου - 6 Δεκεμβρίου) καὶ τὸ περὶ τῆς ἐνότητος αὐτῆς (συζητηθὲν ἀπὸ 27 - 29 Νοεμβρίου). Ἀμφότερα ὅμως τὰ ὑποβληθέντα ὑπὸ τῶν οἰκείων ἐπιτροπῶν εἰς τὴν Σύνοδον προσχέδια - «σχήματα» ἐπὶ τῶν θεμάτων τούτων δὲν ἐθεωρήθησαν ὑπ' αὐτῆς ὡς πλήρη, διὸ καὶ ἐγένοντο ὑπὸ συνοδικῶν μελῶν ἱκαναὶ περισπούδαστοι προτάσεις πρὸς συμπλήρωσιν καὶ διόρθωσιν αὐτῶν, ἐν τέλει δὲ παρεπέμφθησαν εἰς ἐπιτροπὴν ἀμφότερα τὰ κείμενα - «σχήματα» ταῦτα, ὅπως τὰ περιεχόμενα ἐν αὐτοῖς περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος συμπτυχῶσι μετὰ τοῦ περὶ τοῦ Οἰκουμενισμοῦ, ἀνασυντασσόμενα καὶ ἀναμορφούμενα εἰς ἐν περὶ ἐνότητος αὐτοτελὲς θέμα ἐπὶ τῆ βάσει τῶν συζητήσεων καὶ τοῦ ἐκδηλωθέντος οἰκουμενικοῦ πνεύματος τῆς Συνόδου. Εἰδικώτερον τὸ ὑποβληθὲν ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς Συνόδου κείμενον περὶ Ἐκκλησίας, ἐξ 122 σελίδων, ὁμιλεῖ ἐν 11 κεφαλαίοις περὶ τῆς φύσεως τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας, τῶν μελῶν αὐτῆς, τῆς ἀναγκαιότητος αὐτῆς διὰ τὴν σωτηρίαν, τοῦ ἐπισκοπάτου ὡς τοῦ ἀνωτάτου βαθμοῦ τῆς ἱερωσύνης, τῆς θέσεως τῶν λαϊκῶν ἐν αὐτῇ, τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς ὅπως κυρῦτη τὸ Εὐαγγέλιον πρὸς πάντας τοὺς λαοὺς τῆς γῆς, τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Κράτους, τοῦ Οἰκουμενισμοῦ κ.λ.π. Καίτοι δὲ ὁμολογουμένως ἦτο συντεταγμένον μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας, ἐν τούτοις προτάθησαν διάφοροι σοβαροὶ τροπολογίαι καὶ διορθώσεις καὶ συμπληρώσεις αὐτοῦ, οἷον περὶ τῆς Ἐκκλησίας ὡς μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, περὶ τοῦ Οἰκουμενισμοῦ, τῶν ἐπισκόπων, τῶν πρεσβυτέρων (περὶ ὧν οὐδὲν κεφάλαιον ἐν αὐτῷ ὑπῆρχε), τῶν λαϊκῶν καὶ τοῦ ρόλου αὐτῶν σήμερον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας κ.τ.λ. Ἰδιαιτέρος λόγος ἐγένετο περὶ τῆς σχέσεως τῆς ἐπισκοπικῆς ἐξουσίας πρὸς τὴν παπικὴν τοιαύτην καὶ ἐτονίσθη, ὅτι ἐνῶ ἡ Α' Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ ἐν ἔτει 1870 καθιέρωσε τὸ πρωτεῖον καὶ τὸ ἀλάθητον τοῦ Πάπα καὶ πάσας τὰς ἀρμεδιότητας καὶ ἐξουσίας αὐτοῦ, ἡ παροῦσα Β' Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ ὀφείλει νὰ καθορίσῃ τὰς ἐξουσίας τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν Συνόδων αὐτῶν ἐν σχέσει πρὸς ἐκείνας τοῦ Πάπα καὶ νὰ ἄρῃ τὴν ὑφισταμένην μεταξὺ αὐτῶν ἀντινομίαν. Πράγματι, ἐνῶ ἡ Α' ἐν Βατικανῷ Σύνοδος εἰσήγαγε τὴν μοναρχίαν τοῦ Πάπα

ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἡ παροῦσα Β' Σύνοδος φαίνεται ἐπαναφέρουσα ἐν ἰσχύϊ τὴν συλλογικὴν ἐξουσίαν τῶν ἐπισκόπων, ἐν συνόδοις συνερχομένων, δημιουργουμένης οὕτω διαρχίας τινὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, με ἐπικρατοῦσαν τὴν παπικὴν ἐξουσίαν ἐναντι τῆς συνοδικῆς τοιαύτης, ἐνῶ ἀντιθέτως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἡνωμένη Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ἀνωτάτη ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ διοικητικὴ ἀρχὴ ἦτο καὶ ἐξακολουθεῖ σταθερῶς νὰ εἶναι ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ὑφ' ἣν ὑπόκεινται πάντες ἀνεξαίρετως οἱ ἐπίσκοποι καὶ πατριάρχαι καὶ πάπαι, καθὼς ὑπέκειντο ὑπὸ τὴν Ἀποστολικὴν Σύνοδον πάντες ἀνεξαίρετως οἱ Ἀπόστολοι, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Πέτρου. Ἴδωμεν πῶς θὰ ἐπιλύσῃ τὸ δυσχερέστατον καὶ λεπτότατον τοῦτο πρόβλημα ἡ Β' Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ κατὰ τὴν δευτέραν φάσιν αὐτῆς.

Ὁμοίως τὸ ὑποβληθὲν ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς Συνόδου προσχέδιον - «σχῆμα» περὶ τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ἐπὶ πληρότητι, οὐ μόνον ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου κρινόμενον ὑφ' ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑαυτὸ, ὡς περιοριζόμενον μόνον εἰς τὰς Ἀνατολικὰς Ἐκκλησίας καὶ παραλείπον τὰς ἐκ τῆς θρησκευτικῆς Μεταρρυθμίσεως προελθούσας Προτεσταντικὰς τοιαύτας. Ἐπαναλαμβανόμεν, ὅτι περὶ τὸ θέμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος ἡσχολήθησαν ἡ ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, ἡ γραμματεία ὑπὲρ τῆς ἐνότητος καὶ ἡ ἐπιτροπὴ περὶ Ἐκκλησίας ἐν τῷ ια' κεφαλαίῳ περὶ τοῦ Οἰκουμενισμοῦ. Ἡ τριπλῆ αὐτὴ ἀπὸ διαφόρων προϋποθέσεων ἐξέτασις τοῦ αὐτοῦ θέματος, ἄνευ σοβαροῦ συντονισμοῦ, ἦτο φυσικὸν νὰ παρουσιάσῃ διαφοροποιήσεις ἀπόψεων καὶ ἀτελείας. Διὰ τοῦτο συνεζήτηθη μὲν ἐν μέρει τὸ περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος θέμα ἐν τῇ πρώτῃ φάσει τῆς Συνόδου, ἀλλ' ἀνεβλήθη ἡ περαιτέρω συζήτησις καὶ ἐξέτασις αὐτοῦ διὰ νὰ ὀλοκληρωθῇ ἐν τῇ δευτέρᾳ φάσει αὐτῆς ἐπὶ τῇ βάσει ἐνιαίου καὶ πληρεστέρου προσχεδίου-«σχήματος», ἐν ᾧ θέλουσι συμπτυχθῇ τὰ ὡς ἄνω τρία κείμενα². Τὸ ὑποβληθὲν εἰς τὴν Σύνοδον ὑπὸ τὸν τίτλον «ἕνα πάντες ἐν ᾧσι» κείμενον περὶ ἐνότητος καὶ ἐν μέρει συζητηθὲν ὑπ' αὐτῆς διαιρεῖται εἰς τρία μέρη, ἐξ ὧν ἐν μὲν τῷ πρώτῳ γίνεται λόγος περὶ ἐνότητος σπληριζομένης ἐπὶ τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, συμφώνως πρὸς τὰς ἀπαράδεκτους ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων γνωστὰς λατινικὰς δοξασίας περὶ τοῦ παπικοῦ πρωτείου, εἶτα δὲ ἐν τῷ δευτέρῳ ἐξετάζονται τὰ διάφορα μέσα πρὸς προώθησιν τῆς ἐνότητος μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, καὶ ὡς τοιαῦτα προτείνονται ἡ προσευχὴ, αἱ θεολογικαὶ μελέται, ἡ λατρεία, οἱ κανόνες καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ τάξις, ἡ ἀγάπη καὶ διάφοροι ἄλλοι πρα-

2. Ἡ σχετικὴ ἀπόφασις τῆς Συνόδου ἔχει οὕτω: «Τῆς ἐξετάσεως τοῦ σχήματος περὶ τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας περατωθείσης, οἱ πατέρες τῆς Συνόδου ἐγκρίνουσι τοῦτο ὡς κείμενον, ἐν ᾧ ἔχουσι συγκεντρωθῆ αἱ κοιναὶ ἀλήθειαι τῆς πίστεως, καὶ ὡς μίαν ἐνδειξιν προσοχῆς καὶ καλῆς θελήσεως πρὸς τοὺς κεχωρισμένους ἀδελφούς τῆς Ἀνατολῆς. Ἐν τούτοις, συμφώνως πρὸς τὰς παρατηρήσεις καὶ τὰς προτάσεις, τὰς διατυπωθείσας ἐπὶ συνόδου, τὸ παρὸν σχῆμα δέον ὅπως ἀποτελέσῃ ἐνιαῖον κείμενον μετὰ τοῦ σχήματος περὶ Οἰκουμενισμοῦ καὶ μετὰ τοῦ παραλλήλου κεφαλαίου τοῦ δογματικοῦ σχήματος περὶ Ἐκκλησίας».